

חשון התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
להולדת יעקב ועשו ומכירת הבכורה כרקע לגנת הברכות
לפרשת תולדות (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

1. בראשית כ"ה יט-לד:

יט ואלה תולדות יצחק בן-אברהם אברהם הוליד את-
 יצחק. כ ויהי יצחק בן-ארבעים שנה בקחתו את-רבקה
 בת-בתואל הארמי מפקדן ארם אחות לבן הארמי לו
 לאשה. כא ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא
 ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו. כב ויתרצו הבנים
 בקרבה ותאמר אם-כן למה זה אנכי ותלך לדרש את-
 ה'. כג ויאמר ה' לה שני גיים בבטןך ושני לאמים
 ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר. כד
 וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה. כה ויצא
 הראשון אדמוני פלו פאדרת שער ויקראו שמו עשו. כו
 ואחרי-כן יצא אחיו ונדו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו
 יעקב ויצחק בן-ששים שנה בלדת אתם. כז ויגדלו
 הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש
 תם ישב אהלים. כח ויאהב יצחק את-עשו כי-ציד בפיו
 ורבקה אהבת את-יעקב. כט ויזד יעקב נזיד ויבא עשו
 מן-השדה והוא עיף. ל ויאמר עשו אל-יעקב הלעיטני
 נא מן-האדם האדם הזה כי עיף אנכי על-בן קרא-שמו
 אדום. לא ויאמר יעקב מכרה כיום את-בכרתך לי. לב
 ויאמר עשו הנה אנכי למות ולמה זה לי בכרה. לג
 ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את-בכרתו
 ליעקב. לד ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל
 וישת ויקם וילך ויבז עשו את-הבכרה.

2. רשב"ם בפירושו לפסוק כ:

"בן ארבעים שנה - וכתוב (בפסוק כח) 'בן ששים שנה
 בלדת אתם' - משני הפסוקים הללו למדנו שהייתה
 עקרה עשרים שנה"

3. בראשית כ"ז, לו:

ויאמר: הכי קרא שמו יעקב, ויעקבני זה פעמים את
 בכרתי לקח, והנה עתה לקח ברכתי.

4. המחציות בסיפור לידת ונעורי יעקב ועשו:

מחצית א מחצית ב
 א. (כב-כג) סבל ההיריון של א. (כז-כח) הפיצול
 רבקה ופשרו בדברי ה' במשלח ידם של האחים
 ופיצול אהבת ההורים להם
 ב. (כד-כו) לידת התאומים, ב. (כט-לד) מכירת
 תיאור כל אחד מהם הבכורה
 כהנמקה לשם שניתן לו

5. ראב"ע:

"כי ציד בפיו - מביא ציד בפיו"

6. בראשית כ"ה, כ:

"ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה"

7. בראשית כ"ו, לד:

"ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה את יהודית בת
 בארי החתי ואת בשמת בת אילן החתי".

8. המדרש בבראשית רבה סה, א:

...כיוון שהגיע לארבעים שנה, דימה עצמו לאביו. אמר:
 מה אבא נשא אישה בן ארבעים שנה, אף אני נושא
 אישה בן ארבעים שנה.

9. בראשית כ"ח, ח-ט:

"וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו. וילך
 עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן
 אברהם...".

10. הרמב"ן על "אם כן למה זה אנכי":

והנכון בעיניי כי אמרה: אם כן יהיה לי - למה זה אנוכי
 בעולם, הלוואי אינני, שאמות או שלא הייתי.

11. החזקוני על "אם כן למה זה אנכי":

"אם כן - גדול צער היריון, למה זה אנוכי קיימת בחיים,
 נוח לי שאמות מיד, ולא אסבול עוד צער היריון ולידה".

12. בראשית כ"ז, מו:

ותאמר רבקה אל יצחק: קצתי בחיי מפני בנות חת, אם
 לקח יעקב אשה מבנות חת... למה לי חיים?

- 13. בראשית כ"ה, כג:**
"כלו כאדרת שער"
14. בראשית כ"ז, יא:
"הן עשו אחי איש שער, ואנכי איש חלק"
15. בראשית כ"ז טז:
"ואת ערת גדיי העזים הלבשה על ידיו ועל חלקת צואריו"
16. בראשית כ"ז כב-כג:
"ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו ויאמר: הקל קול יעקב והידים ידי עשו. ולא הכירו, כי היו ידיו כידי עשו אחיו שערות."
17. בראשית כ"ה, כז:
"ויהי עשו איש יודע ציד, איש שדה"
18. בראשית כ"ז, ג-ד:
"ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי, והביאה לי ואכלה"
19. בראשית כ"ז כ:
"קום נא שבה ואכלה מצידיו."
20. בראשית כ"ז כז:
"ראה, ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' "
21. בראשית כ"ו, יב:
"ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה' "
22. החזקוני:
"יושב אהלים - לפי פשוטו: אוהלים של צאן"
23. בראשית כ"ז, ט:
"לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים..."
24. אונקלוס על בראשית כ"ה כח:
"כי ציד בפיו" - "ארי מצידיה הוה אכיל" - 'משום שמצידו היה אוכל'.
25. רשב"ם:
והוצרך להקדים כאן אהבת יצחק לעשו ורבה את יעקב, להודיע מה שכתוב לפנינו: יצחק רצה לברך עשו, ורבה הערימה לברך את יעקב.
26. נחמה ליבוביץ ע"ה ביחס לסיפור הברכות:
"מהי דעת התורה על המעשה הזה [=לקחת הברכה במרמה]? מהי הערכתה? יודעים אנו... שאין הסיפור המקראי נוהג להוציא משפטו ישירות על מעשי האישים הפועלים..."
27. בראשית כ"ה כג:
שני גוים בבטן ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר. ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ
- 28. הרשב"ם על הפסוק:**
שני גוים - אל תיראי, כי צער העיבור שלך בשביל ששני תאומים יש בבטןך. שמרובה צער העיבור של שניים מעיבור האחד.
ומתוך שהנביא התחיל לומר לה, גמר ופירש לה כל העתידות.
29. החזקוני:
"יודעת הייתה בעצמה שלא מלאו ימיה ללדת, ודואגת שמא תפיל".
30. הרד"ק:
אמר לה הנביא בשם ה' כי זה השינוי שמצאה בעצמה על ידי עובריה, סימן למה שעתידין להיות. כי שני גוים יהיו - לא יהיו לגוי אחד... והסימן - כי גם בבטן רצים זה כנגד זה, והוא לאות כי כן יעשו משייולדו ויעמדו על דעתם... ממעיך יפרדו - משיצאו ממעיך ייראה בהם שהם נפרדים זה מזה... כמו שאמר כי זה יהיה איש ציד בפיו זה איש תם, וכן יהיו נפרדים בלבבות...
31. הרשב"ם:
"ורב יעבד צעיר - ולכך אהבה את יעקב, שאהבו הקב"ה"
32. פסוק כח ד"ה "ורבקה אהבת את יעקב":
"שהייתה מכרת בתומתו, וגם ממה שאמר הקב"ה 'ורב יעבד צעיר' "
בראשית כ"ז, כט:
יעבדך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך
33. יוסף צמודי במאמרו 'מקבילות וניגודים - על דרכי האפיון בסיפורי המקרא' שבתוך ספרו עיון שני במקרא:
מן המפורסמות הוא, שבדרך כלל נמנע המקרא מאפיון ישיר של הדמויות בידי המספר, אלא נוקט לרוב בדרכי עקיפין... אחת מדרכי האפיון השכיחות במקרא היא העמדת זוג דמויות שונות ואפילו מנוגדות בסיטואציה מקבילה, בסימטרייה ניגודית, באופן שכל דמות מאירה את זולתה ומוארת על ידה בפעולת גומלין.
34. בראשית ד', ג-ד:
"ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבה"
35. פסוק כה:
פסוק כו:
ויצא הראשון ואחרי כן יצא אחיו אדמוני כלו כאדרת שער וידו אחזת בעקב עשו ויקראו שמו עשו. ויקרא שמו יעקב.
36. יוסף צמודי:
כבר ברגע לידתם מסתמן הבדל גדול באופיים של שני האחים. העדר הסימטרייה בולט מלכתחילה דווקא

- 43. בראשית כ"ה, לב:**
הנה אנכי הולך למות, ולמה זה לי בכרה?
44. בראשית כ"ה, לד:
...ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה.

משום שבאו לעולם כתאומים. באפיון ראשון של האחים מתוארת חיצוניותו החריגה של עשו... ואילו יעקב מאופיין במעשה חריג... מעשה המצביע כלפי פנים על המוטיבציה והרצייה שלו. אפשר לראות בכך רמז ראשון להבדלי האופי ביניהם... עשו מתגלה לפי מה שהוא, ויעקב מתגלה לפי רצייתו.

37. פסוק כז:
ויהי עשו איש ידע ציד ויעקב איש שדה וישב אהלים.
ויגדלו הנערים איש שדה איש תם

38. יוסף צמודי
מבחינה ריתמית וצורנית יש כאן לכאורה סימטרייה גמורה, אך מצד התוכן היא נפרצת. כל אחד בחר במקצוע ההולם את אופיו ונטיותיו. עשו, ההרפתקן הסוער, בחר בחיי ציד, ויעקב, בעל החיים הפנימיים העמוקים, בחר בחיי שלוה של רועה. אך הכינוי 'איש תם' ליעקב חורג מן הסימטרייה. ראשית, אין קשר מהותי בין 'איש תם' ל'יושב אהלים' כדרך שהוא קיים ב'איש יודע ציד - איש שדה'. ושנית, הרי זה אפיון מוסרי. אין לו מקבילה בתיאורו של עשו. אם מקובלת עלינו ההנחה, שפריצת סימטרייה במקרא אינה דבר מקרי או שרירותי, אלא רמז לעניין של משמעות, נצטרך לתהות כאן על פשרה... דווקא נדירותו של אפיון מוסרי ישיר במקרא מעניקה לכינוי זה משקל יחיד במינו.

39. פסוק כח:
ויאהב יצחק את עשו ורבקה אהבת את יעקב.
כי ציד בפיו

יוסף צמודי:
בסמוך לתיאור משלח ידם של הבנים מופיע שוב פסוק שיש בו אסימטריות. העדפתו של יצחק מנומקת. העדפתה של רבקה את יעקב אינה מנומקת. אך מה טיבה של ההנמקה 'כי ציד בפיו'...? חולשתו ל'מטעמים'... בהם ניתן לקנות את לבו, וכן עיניו שכהו לעת זקנה... [מלמדים]: יצחק אינו רואה דברים לאשורם! הוא 'רואה לעיניים': ראייתו היא חיצונית ושיפוטו מוטעה... בניגוד ליצחק מצטיינת רבקה בערנותה ובחדות ראייתה. העדר ההנמקה לאהבתה את יעקב כאילו אומר לנו, שאהבתה מובנת מאליה, שאין היא תלויה בדבר, ושיתרונו של יעקב גלוי...

40. רמב"ן על בראשית כ"ז, ד:
היה בדעתו לברך אותו שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ, ולהיות הוא בעל הברית לא-לוהים כי הוא הבכור.

41. בראשית כ"ז, לו:
..את בכרתי לקח, והנה עתה לקח ברכתי.

42. ישעיהו כ"ב, יד:
אכול ושתו כי מחר נמות.